

JAMOAT TARTIBIGA QARSHI JINOYATLARNING XUSUSIYATLARI, ULARNING SABABLARI VA ULARGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOYIY- HUQUQIY OMILLARNI TAHLIL QILISH

Jamoat xavfsizligi universiteti magistratura tinglovchisi

Astanov Shaxzod Shoyimovich

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada jamoat tartibiga qarshi jinoyatlarning kriminologik tavsifi, ularning o'ziga xos xususiyatlari, shakllanish sabablari hamda ularga ta'sir etuvchi ijtimoiy-huquqiy omillar tizimli ravishda tahlil qilinadi. Shuningdek, jinoyatchilik profilaktikasining samarali yo'nalishlari ilmiy asosda yoritilib, kompleks yondashuv zarurligi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: Jamoat tartibi, jinoyatchilik, kriminologiya, deviant xulq-atvor, ijtimoiy omillar, huquqiy ong, profilaktika, huquqbuzarlik.

Аннотация: В данной научной статье проводится системный анализ криминологической характеристики преступлений против общественного порядка, их специфических особенностей, причин формирования, а также социально-правовых факторов, оказывающих на них влияние. Кроме того, на научной основе освещаются эффективные направления профилактики преступности и обосновывается необходимость комплексного подхода.

Ключевые слова: Общественный порядок, преступность, криминология, девиантное поведение, социальные факторы, правовое сознание, профилактика, правонарушение.

Abstract: This scientific article provides a systematic analysis of the criminological characteristics of crimes against public order, their specific features, the causes of their formation, and the socio-legal factors influencing them. Furthermore, it scientifically examines effective directions for crime prevention and substantiates the necessity of a comprehensive approach.

Keywords: Public order, crime, criminology, deviant behavior, social factors, legal awareness, prevention, offense.

KIRISH

Jamoat tartibi jamiyatning normal faoliyat yuritishini ta'minlovchi asosiy ijtimoiy-huquqiy institutlardan biri hisoblanadi. Mazkur tartibning buzilishi esa jamiyatda beqarorlik, ijtimoiy tanglik va huquqiy nihilizmning kuchayishiga olib keladi. Shu bois, jamoat tartibiga qarshi jinoyatlarni o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy kriminologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, jamoat tartibiga qarshi jinoyatlar ko'p omilli hodisa bo'lib, ularni faqat huquqiy choralar bilan cheklab bo'lmaydi. Ushbu jinoyatlarning kelib chiqishida ijtimoiy, iqtisodiy, psixologik va madaniy omillar o'zaro uzviy bog'liqlikda namoyon bo'ladi¹.

1. Jamoat tartibiga qarshi jinoyatlarning kriminologik tavsifi va xususiyatlari

Jamoat tartibiga qarshi jinoyatlar — bu jamiyatda o'rnatilgan tartib-qoidalarni buzuvchi, fuqarolarning osoyishtaligi va xavfsizligiga tahdid soluvchi ijtimoiy xavfli qilmishlar majmui hisoblanadi.

Ularning asosiy kriminologik xususiyatlari quyidagilardan iborat:

Birinchi, **ommaviylik xususiyati**. Ushbu jinoyatlar ko'pincha guruh bo'lib sodir etiladi va qisqa vaqt ichida keng hududga tarqalish ehtimoliga ega. Bu esa ularning ijtimoiy xavflilik darajasini oshiradi.

Ikkinchi, **situativlik**. Jamoat tartibiga qarshi jinoyatlar ko'pincha muayyan vaziyat, ya'ni konflikt, spirtli ichimlik ta'siri yoki ommaviy yig'inlar natijasida yuzaga keladi².

Uchinchi, **agressivlik va zo'ravonlik elementi**. Ushbu jinoyatlar ko'pincha shaxsga yoki jamiyatga nisbatan tajovuzkor xatti-harakatlar bilan kechadi.

¹ Zamonaviy kriminologiya jinoyatchilikni ko'p omilli hodisa sifatida talqin qiladi.

² .“ ituativ jinoyatlar muayyan sharoit ta'sirida yuzaga keladi..

Toʻrtinchidan, **yuqori ijtimoiy rezonans**. Bunday jinoyatlar jamiyatda keng muhokamaga sabab boʻlib, fuqarolarda xavotir hissini kuchaytiradi.

2. Jamoat tartibiga qarshi jinoyatlarning sabablari

Mazkur turdagi jinoyatlarning kelib chiqishi murakkab va koʻp omilli xarakterga ega. Ularni quyidagi asosiy guruhlarga ajratish mumkin:

2.1. Ijtimoiy-iqtisodiy omillar

Ijtimoiy tengsizlik, ishsizlik va kambagʻallik darajasining yuqoriligi jinoyatchilikni keltirib chiqaruvchi asosiy omillardan biridir. Iqtisodiy beqarorlik sharoitida shaxslarning ijtimoiy moslashuvi qiyinlashadi va deviant xulq-atvor kuchayadi³.

2.2. Maʼnaviy-axloqiy omillar

Jamiyatda maʼnaviy qadriyatlarning zaiflashuvi, yoshlar orasida huquqiy madaniyatning pastligi hamda ommaviy madaniyatning salbiy taʼsiri jinoyatchilikka olib keladi.

2.3. Psixologik omillar

Shaxsning ruhiy holati, agressivlik darajasi, stress va frustratsiya holatlari jinoyat sodir etishga moyillikni oshiradi. Ayniqsa, alkogol va psixotrop moddalar taʼsiri ostida sodir etilgan jinoyatlar ulushi yuqori⁴.

2.4. Tashkiliy-huquqiy omillar

Huquqbuzarliklar profilaktikasi tizimining yetarli darajada ishlamasligi, jazolarning muqarrarlik prinsipi toʻliq taʼminlanmaganligi ham muhim sabablar sirasiga kiradi.

3. Ijtimoiy-huquqiy omillarning tizimli tahlili

Jamoat tartibiga qarshi jinoyatlarga taʼsir etuvchi ijtimoiy-huquqiy omillarni tizimli yondashuv asosida koʻrib chiqish zarur.

Birinchiidan, **huquqiy ong va huquqiy madaniyat darajasi**. Fuqarolarning qonunlarga hurmat bilan qarashi va huquqiy bilim darajasi jinoyatchilik darajasiga bevosita taʼsir koʻrsatadi.

³ Ijtimoiy tengsizlik jinoyatchilik darajasiga sezilarli taʼsir koʻrsatadi.

⁴ Psixologik omillar jinoyat sodir etishda muhim rol oʻynaydi.

Ikkinchidan, **ijtimoiy institutlarning roli**. Oila, ta'lim tizimi va mahalla institutining samarali faoliyati jinoyatchilikni kamaytiruvchi muhim omil hisoblanadi⁵.

Uchinchidan, **huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyati**. Profilaktika ishlarining samaradorligi, tezkorlik va adolat prinsipi jinoyatlarning kamayishiga olib keladi.

To'rtinchidan, **axborot muhitining ta'siri**. Internet va ijtimoiy tarmoqlarda zo'rvonlikni targ'ib qiluvchi kontentlar yoshlar ongiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

4. Jinoyatlarning oldini olishning ustuvor yo'nalishlari

Jamoat tartibiga qarshi jinoyatlarning oldini olish uchun kompleks chora-tadbirlar tizimi zarur:

- ijtimoiy profilaktika choralarini kuchaytirish;
- yoshlar bilan individual ishlash tizimini takomillashtirish;
- huquqiy targ'ibotni kengaytirish;
- ijtimoiy muammolarni bartaraf etish;
- zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish.

Kriminologik yondashuvga ko'ra, profilaktika choralarining samaradorligi ularning tizimliliigi va uzluksizligiga bog'liq.

Agar Milliy gvardiya organlarining jamoat tartibiga qarshi jinoyatlarni oldini olish faoliyatini huquqiy jihatdan aniq belgilab beruvchi normativ-huquqiy baza takomillashtirilsa, jinoyatlar soni va huquqbuzarlik holatlari sezilarli darajada kamayadi.

Jamoat tartibini saqlashda, mamlakatimizda huquqni muhofaza qiluvchi organlar, shu jumladan, milliy gvardiya organlarining faoliyatida ularning vazifa va vakolat doirasiga kiruvchi masalalarning aniq belgilab berilganligi hamda o'zlariga

⁵ Ijtimoiy institutlar profilaktikaning asosiy subyektlari hisoblanadi.

biriktirilgan ma'muriy hududiy birligida ro'y bergan bezorilik xuquqbuzarliklar va ularning sodir etilish sabablari hamda imkon bergan shart-sharoitlar aniqlash va bartaraf etish bo'yicha profilaktik chora-tadbirlar, shuningdek, ushbu faoliyat jarayonida vujudga kelayotgan muammolar va ularni bartaraf etish yo'lida ishlar amalga oshirilib bormoqda.

Jamoat tartibi va xavfsizligi sohasidagi munosabatlarni huquqiy jihatdan tartibga solishda asosiy o'rinni konstitutsiyaviy normalar egallaydi. Ushbu normalar davlat hokimiyati organlari, mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlari, mansabdor shaxslar, fuqarolar va ularning birlashmalariga O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasiga rioya qilish majburiyatini yuklaydi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 57-moddasiga muvofiq «Konstitutsiyaviy tuzumni zo'rlik bilan o'zgartirishni maqsad qilib qo'yuvchi, respublikaning suvereniteti, yaxlitligi va xavfsizligiga, fuqarolarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklariga qarshi chiquvchi, urushni, ijtimoiy, milliy, irqiy va diniy adovatni targ'ib qiluvchi, xalqning sog'ligi va ma'naviyatiga tajovuz qiluvchi, shuningdek, harbiylashtirilgan birlashmalarining, milliy va diniy ruhdagi siyosiy partiyalarning hamda jamoat birlashmalarining tuzilishi va faoliyati taqiqlanadi maxfiy jamiyatlar va uyushmalar tuzish taqiqlanadi». Jamoat tartibi va xavfsizligi sohasidagi munosabatlarni tartibga solishda qonunlar va davlat hokimiyati organlarining 140 jamoat tartibini saqlash va xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan qonun hujjatlari normalari alohida o'rin tutadi. Ular sohasidagi munosabatlarni belgilovchi normalar jinoyat qonunlari va boshqa qonun hujjatlarida ham mavjud.

Bunday normalar O'zbekiston Respublikasining qonunlari, mamlakat Prezidentining farmonlari va qarorlari, farmoyishlari Vazirlar Mahkamasining qarorlari, shuningdek, Qoraqalpog'iston Respublikasi vakillik va ijroiya hokimiyat organlarining, viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklarining boshqa hujjatlarida, mahalliy hokimiyat organlarining normativ-huquqiy hujjatlarida ham mavjud.

XULOSA

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, jamoat tartibiga qarshi jinoyatlar murakkab ijtimoiy hodisa bo'lib, ularning kelib chiqishi ko'p sonli omillar bilan bog'liq. Ushbu jinoyatlarni kamaytirish uchun faqat jazolash choralari kuchaytirish yetarli emas. Kompleks yondashuv asosida ijtimoiy, iqtisodiy va huquqiy choralarni uyg'unlashtirish zarur. Shu bilan birga, fuqarolarning huquqiy madaniyatini oshirish va profilaktika tizimini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Zamonaviy kriminologiya jinoyatchilikni ko'p omilli hodisa sifatida talqin qiladi.
2. Situativ jinoyatlar muayyan sharoit ta'sirida yuzaga keladi..
3. Ijtimoiy tengsizlik jinoyatchilik darajasiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.
4. Psixologik omillar jinoyat sodir etishda muhim rol o'ynaydi.
5. UNICEF O'zbekiston hisobotlari: www.unicef.uz www.lex.uz – O'zbekiston qonunchilik bazasi.